

Asia: VN/27452/2020-OM-548

Julkisuuslain salassapitoperusteiden uudistustarpeiden kartoitus

Lausunnonantajan lausunto

Mitkä ovat mielestänne nykyisten julkisuuslain 24 §:n salassapitoperusteiden kehittämistarpeet? Puuttuuko nykyisistä salassapitosäännöksistä jotain olennaista? Kuvaile ja perustelkaa kehittämistarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

Opetushallitus katsoo, että julkisuusperiaate toteuttaa yhteiskunnassa merkittävää ja tärkeää tehtävää ja tästä syystä viranomaisten asiakirjojen tulee lähtökohtaisesti olla julkisia. Opetushallitus katsoo kuitenkin myös, että julkisuuslain salassapitoperusteiden ajantasaisuus tulee arvioida ja sisältöä tarkistaa kasvatuksen ja koulutuksen toimialan osalta. Julkisuuslain salassapitoperusteet ovat vanhentuneet, eivätkä ne huomioi kasvatuksen ja koulutuksen toimialan erityispiirteitä, nykyisen toimintaympäristön mukanaan tuomia haasteita tai lasten oikeuksissa tapahtunutta kehitystä. Lasten oikeudet kuten lapsen edun ensisijaisuus ja alaikäisten yksityisyyden suojan erityisasema on otettava lähtökohdaksi arvioitaessa tietojen luovuttamista viranomaisten tietovarannoista ja henkilökäytännöistä. Salassapitoperusteiden tulee näiltä osin olla linjassa esimerkiksi EU:n tietosuojasetuksen ja tekoälyasetuksen kanssa huomioiden, mitä kyseisissä säädöksissä on todettu lasten ja nuorten erityisasemasta ja suojelun tarpeesta. Myös kansalliseen turvallisuuteen liittyvät näkökohdat on huomioitava.

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialaan kuuluvat varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus, tutkintokoulutukseen valmentava koulutus, lukiokoulutus ja ammatillinen koulutus sekä taiteen perusopetus ja vapaa sivistystyö. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla kasvatuksen ja koulutuksen järjestäjille kertyy laajoja tietoa-aineistoja, jotka sisältävät lasten, oppilaiden, opiskelijoiden ja alaikäisten osalta myös heidän huoltajiensa henkilötietoja. Kasvatuksen ja koulutuksen järjestäjät keräävät henkilötietoja vain siinä laajuudessa, kuin se on tarpeen lakisääteisen kasvatuksen ja koulutuksen järjestämiseksi. Näiden

henkilötietojen käsittelyyn ja luovutukseen sovelletaan pääsääntöisesti julkisuuslakia. Erityissäännöksiä sisältyy lähinnä oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin

sekä joiltain osin myös yksittäisiä säännöksiä toimialan omaan lainsäädäntöön esimerkiksi varhaiskasvatuslakiin, oppivelvollisuuslakiin, perusopetuslakiin,

lukiolakiin ja lakiin ammatillisesta koulutuksesta.

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan yhtenä erityispiirteenä on, että edellä mainitut tietoaaineistot ovat pääsääntöisesti julkisia, joskin järjestäjän on aina

tapauskohtaisesti arvioitava, tuleeko sille kohdistuneessa tietopyynnössä mainitut tiedot luovuttaa tiedon pyytäjälle, vai katsotaanko tiedot salassa pidettäviksi julkisuuslain yleissäännösten tai toimialakohtaisen sääntelyn perusteella. Toisena erityispiirteenä voidaan pitää sitä, että tietoaaineistoissa julkisuus kohdistuu laajasti lasten ja nuorten henkilötietoihin. Lapsen edun ensisijaisuudesta säädetään kansainvälisissä sopimuksissa ja kansallisessa

lainsäädännössä. Lisäksi EU:n yleisessä tietosuojasetuksessa todetaan, että erityisesti lasten ja nuorten henkilötietoja on suojattava ja myös EU:n tekoälyasetuksessa on tunnistettu lasten ja nuorten erityiset oikeudet.

Opetushallitus yhtyy muistiossa esiintuotuun havaintoon toimintaympäristön muutoksista ja niiden mukanaan tuomista riskeistä. Esimerkiksi digitalisaatio on

tehnyt henkilötietojen pyytämisestä, yhdistelystä ja julkaisemisesta aiempaa helpompaa. Julkisiksi luokiteltujen henkilötietoaaineistojen hyödyntämiseen voi

myös liittyä sellaisia riskejä yksilön tai yhteiskunnan näkökulmasta, jotka eivät ole vielä tiedossa. Esimerkiksi tekoälyn hyödyntäminen ja muu teknologinen kehitys voi nyt ja tulevaisuudessa mahdollistaa ja helpottaa tietojen väärinkäytöksiä tavalla, jota on vaikea ennakoida.

Edellä mainituista syistä Opetushallitus katsoo, että julkisuuslain salassapitoperusteiden ajantasaisuutta ja toimivuutta tulisi tarkastella perusteellisesti kaikkien koulutusasteiden osalta sekä kasvatuksen ja koulutuksen toimialan erityispiirteet huomioiden. Opetushallitus pitää tärkeänä, että yhteiskunnassa merkittävää tehtävää toteuttava julkisuusperiaate sekä lasten ja nuorten oikeudet ja yksityisyyden suojan erityisasema sovitetaan yhteen tavalla, joka on kestävä ja toimiva toimintaympäristön muutokset huomioiden. Opetushallitus pitää tärkeänä myös sitä, että mahdollinen uusi sääntelyratkaisu tietojen salassapitosäännösten osalta olisi systemaattinen ja yhdenmukainen kaikilla koulutusasteilla.

Opetushallitus esittää, että oppivelvollisuuskoulutuksen (perusopetus, lukiokoulutus, ammatillinen koulutus, taiteen perusopetus, vapaa sivistystyö, tutkintokoulutukseen valmentava koulutus) oppilas- ja opiskelijakohtaiset arviointitiedot (ml. arvosanat) säädetään salassa pidettäviksi koulu- ja

oppilaitoskohtaisten tilastotietojen säilyessä julkisena. Opetushallitus esittää myös, että työryhmän tulisi jatkotyössään arvioida, missä laajuudessa oppilaiden

ja opiskelijoiden muut henkilötiedot olisi tarkoituksenmukaista säätää salassa pidettäviksi. Myös asianosaisjulkisuuden yhteensovittaminen tulee huomioida

jatkovalmistelussa. Opetushallitus pitää tärkeänä sitä, että uusi sääntelyratkaisu olisi systemaattinen ja johdonmukainen ja että kaikki kasvatuksen ja koulutuksen toimialaan koskevat salassapitoperusteet sisältyisivät jatkossa julkisuuslakiin. Lisäksi Opetushallitus pitää tärkeänä sitä, että voimassa olevat

salassapitoperusteet olisivat ajan tasalla ja yksiselitteisiä, jotta voidaan varmistaa, että tietoja luovuttavat viranomaiset tulkitsevat salassapitoperusteita

yhdenmukaisesti tietoja luovuttaessaan.

Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisuja 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), millaisia muutoksia tämä edellyttäisi salassapitoperusteisiin? Kuvaile ja perustele muutostarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

-

Oletteko tunnistaneet tietojen tai asiakirjojen salassapitoa koskevaa erityislainsäädäntöä, joka on ristiriidassa julkisuuslain salassapitosäännösten kanssa? Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisuja 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), aiheutuisiko soveltamisalan muutoksesta konkreettisia ristiriitoja nykyisen erityislainsäädännön kanssa tai tarvetta tarkentaa erityislainsäädäntöä?

-

Korhonen Olli
Opetushallitus